

**Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет
Кафедра педагогіки та освіти**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до виконання кваліфікаційних робіт
для здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем «Магістр»**

галузь знань 01 Освіта / Педагогіка,
спеціальність 013 Початкова освіта
ОП «Початкова освіта»

УДК 378(07)

ББК 74.580.22 74.580.22 74.580.22

Методичні рекомендації до кваліфікаційних робіт для здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем «Магістр» (галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 013 Початкова освіта. – Київ: МДУ, 2025. – 51 с.

Розробники:

Л.В.Задорожна-Княгницька – доктор пед. наук, професор кафедри педагогіки та освіти;

О.А.Голюк – кандидат пед. наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки та освіти.

Рецензенти:

І.В. Хом'юк – доктор педагогічних наук, професор кафедри вищої математики Вінницького національного технічного університету;

Н.О. Пахальчук – кандидат пед. наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Методичні рекомендації підготовлено на кафедрі педагогіки та освіти Маріупольського державного університету відповідно до Освітньо-професійної програми підготовки здобувачів магістерського ступеня за спеціальністю 013 Початкова освіта. Метою пропонованих методичних рекомендацій є надання практичної допомоги здобувачам вищої освіти у здійсненні науково-дослідної діяльності в межах виконання завдань кваліфікаційної роботи. У методичних рекомендаціях визначено послідовність етапів виконання кваліфікаційної роботи; вміщено вимоги до її змісту та оформлення; подано критерії оцінювання та описано процедуру захисту кваліфікаційної роботи. У додатках представлено зразки окремих компонентів кваліфікаційної роботи. Методичні рекомендації призначено здобувачам магістерського ступеня, а також для викладачів з метою ефективного здійснення ними керівництва кваліфікаційними роботами.

Методичні рекомендації затверджено Вченою радою психолого-педагогічного факультету, протокол № 1 від 17 вересня 2025 року.

© Задорожна-Княгницька Л.В., 2025

© Голюк О.А., 2025

ЗМІСТ

Передмова	4
Загальні положення	6
Кваліфікаційна робота в системі професійної підготовки магістрів початкової освіти.....	6
Загальні вимоги до змісту кваліфікаційної роботи.....	8
Наукове керівництво кваліфікаційною роботою.....	9
Етапи підготовки кваліфікаційної роботи	10
Алгоритм підготовки кваліфікаційної роботи.....	10
Підготовчий етап (вибір теми кваліфікаційної роботи, опрацювання літератури з теми дослідження).....	11
Початковий етап (розроблення змісту і планування етапів виконання дослідження).....	12
Процесуальний етап (виконання дослідження, особливості використання методів педагогічного дослідження).....	14
Завершальний етап (технічне оформлення роботи, оформлення цитування джерел).....	20
Презентаційний етап (захист кваліфікаційної роботи).....	22
Критерії оцінювання кваліфікаційної роботи	25
Список рекомендованої літератури	28
Додатки	29
Додаток А. Зразок заяви на затвердження теми кваліфікаційної роботи	29
Додаток Б. План виконання кваліфікаційної роботи	30
Додаток В. Зразок оформлення титульної сторінки кваліфікаційної роботи.....	32
Додаток Г. Приклад оформлення змісту кваліфікаційної роботи	33
Додаток Д. Зразок оформлення загальних висновків	35
Додаток Ж. Зразок оформлення списку використаних джерел	36
Додаток З. Мова та стиль наукового дослідження.....	39
Додаток К. Типові помилки при написанні кваліфікаційної роботи.....	44
Додаток Л. Скрипт-сценарій мультимедійної презентації кваліфікаційної роботи	45
Додаток М. Глосарій до кваліфікаційної роботи.....	46

ПЕРЕДМОВА

Система навчання у закладі вищої освіти має забезпечити ґрунтовні знання, закласти основи самовдосконалення майбутнього фахівця. Кваліфікаційна робота є важливою формою самостійної освітньої діяльності здобувача магістерського ступеня, у процесі підготовки якої він вдосконалює знання, вміння та навички у веденні наукових досліджень з конкретної прикладної теми. Захист кваліфікаційної роботи є завершальним етапом навчальної та наукової підготовки майбутніх фахівців до практичної діяльності у сфері початкової освіти в рамках нормативної та варіативної складових освітньо-професійної програми підготовки магістрів галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 013 Початкова освіта.

Кваліфікаційна робота визначає загальноосвітню та професійну зрілість випускника, його наукову й спеціальну підготовку, уміння логічно мислити та творчо застосовувати здобуті знання у вирішенні практичних завдань, рівень підготовленості до самостійної роботи в закладах загальної середньої освіти, а також дає право на здобуття кваліфікації магістра за відповідним фаховим спрямуванням та є своєрідним звітом за весь період навчання в Маріупольському державному університеті.

Методичні рекомендації до виконання кваліфікаційних робіт розроблені відповідно до Освітньо-професійних програм підготовки фахівців на другому (магістерському) рівні вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта, призначені для надання допомоги здобувачам у підготовці кваліфікаційної роботи відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу в Маріупольському державному університеті», «Положення про порядок створення та організацію роботи Екзаменаційної Комісії у Маріупольському державному університеті», «Положення про кваліфікаційні роботи в Маріупольському державному університеті», «Положення про диплом з відзнакою у Маріупольському державному університеті», «Положення про академічну доброчесність у Маріупольському державному університеті».

При розробленні цих методичних рекомендацій використано такі документи та інформаційні ресурси:

– «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації»: наказ МОН України № 40 від 12.01.2017 (набув чинності 10 березня 2017 року)

– Національний стандарт України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»

– ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання / Нац. стандарт України. – Вид. офіц. – [Уведено вперше ; чинний від 2016-07-01]. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с.

Кваліфікаційна письмова робота, що виконується здобувачем вищої освіти, є складовою підсумкової атестації, дослідницькою роботою, яка дає змогу виявити рівень засвоєння ним теоретичних знань та практичної

підготовки, здатність до самостійної роботи за обраною спеціальністю. Результати конкретного дослідження виносяться на публічний захист, що уможливлює демонстрацію рівня засвоєння здобувачем вищої освіти матеріалу кваліфікаційної роботи та набутих навичок у відстоюванні своїх переконань у ході наукової полеміки.

Мета цих методичних рекомендацій – встановлення загальних вимог до організації процесу підготовки та написання кваліфікаційної роботи здобувачів магістерського ступеня, її структури та змісту, порядку оформлення та процедури захисту.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Кваліфікаційна робота в системі професійної підготовки майбутніх педагогів

Якість професійної підготовки майбутніх педагогів пов'язана зі збільшенням обсягу науково-дослідницької роботи, розвитком у здобувачів вищої освіти потреби в науковій діяльності. Стратегія підготовки майбутніх педагогів до інноваційної діяльності складає саморозвиток особи, здатної виходити за межі усталених педагогічних підходів, творчо вирішувати професійно-педагогічні завдання. Ця стратегія передбачає поєднання фундаментальних знань з інноваційністю мислення, формування методологічної і дослідницької культури майбутнього вчителя, його готовності діяти в нестандартних ситуаціях, знаходити нові шляхи вирішення педагогічних проблем.

Вагому роль у формуванні особистості майбутнього педагога-дослідника відіграє кваліфікаційна робота, що є самостійним науковим дослідженням здобувача вищої освіти, яке виконується на завершальному етапі навчання у Маріупольському державному університеті. Її виконання є обов'язковою складовою освітнього процесу на другому (магістерському) рівні вищої освіти.

Виконання кваліфікаційної роботи передбачає оволодіння й застосування теоретичних знань щодо методології наукового дослідження і практичних навичок його організації та проведення. Уміння поставити наукову проблему, сформулювати її актуальність, спланувати й провести емпіричне дослідження та проаналізувати його результати; самостійно аргументувати висновки; узагальнювати та систематизувати враховуються під час оцінювання кваліфікаційної роботи як такі, що наочно підтверджують і засвідчують теоретико-методологічний рівень кваліфікації випускника і його спроможність до самостійної роботи.

Кваліфікаційна робота має комплексний характер і пов'язана з використанням набутих здобувачем магістерського супеня знань, умінь і навичок зі спеціальних дисциплін. У процесі виконання кваліфікаційної роботи здобувачі магістерського ступеня набувають/вдосконалюють такі **компетентності**, передбачені ОП:

– **інтегральну** (здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної педагогічної та дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та професійної практики);

– **загальні** (здатність генерувати нові ідеї (креативність): проявляти ініціативу приймати доцільні та відповідальні рішення в проблемних ситуаціях, діяти в нестандартних ситуаціях(**ЗК-2**), здатність проведення досліджень на відповідному рівні (**ЗК-3**), здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (**ЗК-4**), здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел у сфері освіти (в різних площинах, вимірах та взаємозв'язках (**ЗК-6**),

здатність до планування, прогнозування розвитку початкової освіти та передбачення наслідків **(ЗК-9)**;

– **спеціальні** (здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних освітніх проблем, використовувати форми, методи, технології науково-педагогічних досліджень, враховувати принципи їх організації, виявляти тенденції розвитку подій та прогнозувати розвиток педагогічних процесів у системі початкової освіти **(СК-1)**, здатність проєктувати й застосовувати сучасні педагогічні технології з метою забезпечення оптимальних умов освітньої діяльності молодших школярів, аналізувати та оцінювати різноманітні психолого-педагогічні, методичні чинники, передбачати можливі наслідки їх впливу на перебіг освітнього процесу; добирати доцільні методи, засоби й форм навчання й виховання, відповідно до особливостей учнів класу **(СК-2)**, здатність усвідомлювати свою роль як педагога початкової освіти та організатора виховної роботи, системи цінностей, мети та завдань професійної діяльності; здійснювати аналіз власної професійної діяльності щодо реалізації поставлених цілей та завдань; визначати сильні і слабких сторони власної педагогічної діяльності; самооцінювати результати педагогічних впливів із забезпечення якості діяльності з навчання, розвитку й виховання учнів початкової школи; усвідомлювати потреби в саморозвитку з метою набуття додаткових професійних компетентностей **(СК-8)**).

Виконання кваліфікаційної роботи сприяє досягненню таких **результатів навчання**, передбачених ОП:

– володіти законодавчою базою щодо завдань, цілей, принципів, засад функціонування початкової освіти в Україні; знати міжнародні та законодавчі акти України в галузі охорони дитинства про захист прав дітей та забезпечення їх повноцінного розвитку; принципи адміністрування та управління; передумови функціонування закладів загальної середньої освіти **(РН-1)**;

– знати сучасні концепції, завдання, зміст, методи, організаційні форми і засоби навчання у закладах початкової освіти; особливості та інструментарій психолого-педагогічного супроводу освітнього процесу у початковій школі та закладах позашкільної освіти **(РН-2)**;

– здійснювати дослідження та/або провадити інноваційну діяльність з метою отримання нових знань, створення нових та удосконалення традиційних технологій навчання й освітнього супроводження та в ширших мультидисциплінарних контекстах **(РН-3)**;

– володіти вміннями і навичками забезпечення організації освітнього процесу з урахуванням принципів дитиноцентризму, здоров'язбереження, інклюзії, розвивального навчання, особистісно-зорієнтованого підходу, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, компетентнісного підходу тощо **(РН-4)**;

– виявляти та формулювати проблеми, визначати об'єкт та предмет дослідження, формулювати мету та гіпотезу дослідження, визначати основні поняття; володіти методами збирання та обробки даних відповідно до гіпотез, створення масивів емпіричних даних, опрацювання різноманітних джерел;

поважати авторські права; підбирати і використовувати універсальні та спеціальні методи дослідження; створювати, передавати та упроваджувати результати дослідження у практичну діяльність (РН-7);

- уміти визначати напрямок своєї діяльності, її конкретні цілі й завдання на кожному етапі освітньої роботи, передбачати кінцевий результат; володіти методами визначення ефективності заходів, спрямованих на підвищення якості освітньої роботи; уміти проектувати власну поведінку у професійній діяльності (РН-8);

- знати сучасні тенденції, закономірності розвитку технологій, методик викладання дисциплін; сучасні науково-методологічні та педагогічні засади, на яких побудовано навчальні курси; особливості сучасних інноваційних технологій та методики їх втілення в освітній процес закладів загальної середньої освіти (РН-9).

Загальні вимоги до змісту кваліфікаційної роботи

Кваліфікаційна робота – самостійне навчально-наукове дослідження, присвячене індивідуальному опрацюванню обраної проблеми. Така робота повинна відповідати усім вимогам, що висувуються до наукових досліджень, а саме:

- мати чітке формулювання проблеми та досліджуваних питань, обґрунтування актуальності проблеми та стану її дослідження;

- забезпечувати поєднання теоретичних знань та методологічних підходів, використання адекватних теоретичних та емпіричних методів дослідження;

- передбачати застосування оптимальних статистичних методів опрацювання результатів;

- відповідати вимогам науковості й об'єктивності інтерпретації результатів дослідження;

- містити наукові висновки, актуальні для подальших досліджень проблеми;

- мати цілісний, однорідний та завершений характер.

Кваліфікаційна робота передбачає:

- систематизацію, закріплення та поглиблення теоретичних знань здобувачів вищої освіти;

- оволодіння навичками самостійної роботи з конкретними методиками для отримання емпіричного матеріалу;

- узагальнення практичного досвіду, вироблення вмінь якісного і статистичного опрацювання одержаних даних;

- використання теоретичних джерел, вміння критично їх оцінювати;

- поглиблене вивчення досліджуваної проблеми;

- одержання нових наукових результатів, розробка практичних рекомендацій, узагальнення та розвиток сучасних теоретичних ідей;

- якісне оформлення роботи, чітке, логічне, грамотне формулювання думок, аргументований, стислий, доступний стиль викладу.

Наукове керівництво кваліфікаційною роботою

Кваліфікаційна робота виконується під керівництвом наукового керівника, який є викладачем університету, має науковий ступінь кандидата або доктора наук, вчене звання доцента або професора. Завдання керівника – сприяти формуванню наукового мислення, самостійності думок, творчих навичок, розвитку писемного мовлення здобувачів вищої освіти; навчити докладати і роз'яснювати зміст своєї роботи, обґрунтовувати положення, що висувуються, і аргументувати висновки.

Функції наукового керівника:

- надання допомоги у виборі досліджуваної проблеми і формулюванні теми кваліфікаційної роботи;
- надання допомоги у формулюванні завдань на виконання кваліфікаційної роботи;
- надання допомоги у визначенні календарних термінів виконання основних етапів роботи над темою (розробка календарного плану з урахуванням критеріїв остаточного оцінювання роботи);
- надання допомоги у складанні плану і конкретизації змісту розділів кваліфікаційної роботи;
- надання допомоги у формулюванні мети і завдань дослідження, здійснення контролю ходу виконання роботи, але не пропозиція готових рішень;
- надання рекомендацій здобувачеві вищої освіти щодо вибору й опрацювання актуальної для здійснюваного в межах виконання кваліфікаційної роботи наукової, педагогічної та спеціальної літератури;
- здійснення систематичного контролю процесу виконання кваліфікаційної роботи та надання інформації кафедрі про стан виконання здобувачем вищої освіти завдань кваліфікаційної роботи;
- перевірка остаточного варіанту кваліфікаційної роботи, її оцінка.

Здійснюючи перевірку кваліфікаційної роботи здобувача вищої освіти, науковий керівник відзначає помилки, неточності і недоліки; зазначає, в чому полягає їх сутність, звертає увагу (якщо це має місце в роботі) на некоректність чи недбалість у викладі або технічному оформленні тексту, на недостатньо чіткі формулювання, підкреслює наявні орфографічні помилки і стилістичні огріхи.

На етапі завершення дослідження науковий керівник перевіряє на відповідність встановленим вимогам оформлення кваліфікаційної роботи та надає відгук, в якому зазначається: актуальність дослідження; обґрунтування використаних методів дослідження; рівень використання набутих у процесі навчання теоретичних знань при виконанні дослідження; вміння самостійно вирішувати наукові та практичні проблеми; логічно, послідовно, аргументовано викладати матеріал і робити висновки; повнота розкриття теми; недоліки роботи та зауваження; рекомендація до захисту.

ЕТАПИ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Алгоритм підготовки кваліфікаційної роботи

Підготовчий етап (вибір теми кваліфікаційної роботи, опрацювання літератури з теми дослідження)

Обираючи тему кваліфікаційної роботи, доцільно враховувати її актуальність, новизну та можливість проведення запланованих досліджень у конкретних реальних умовах за час, відведений на виконання цієї роботи. Темі кваліфікаційних робіт повинні відповідати сучасному станові спеціально-педагогічних досліджень, бути достатньо складними, глибокими і водночас відповідними до індивідуальних нахилів та інтересів здобувачів вищої освіти, які самостійно обирають тему роботи, формулюють та узгоджують з науковими керівниками.

Рекомендовано передбачити теми кваліфікаційних робіт, які в майбутньому можуть трансформуватися у теми дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Темі кваліфікаційних робіт у поточному навчальному році не можуть дублювати теми за попередні 5 років.

Назва теми повинна відображати головну проблему, якій присвячується дослідження. Вона має бути інформативною, лаконічною, висвітлювати суть досліджуваної проблеми, вказувати на мету та завершеність досліджень. Формулювання теми відображає предмет роботи та має визначальний вплив під час опрацювання теоретичного матеріалу, вибору методів дослідження, тож повинно бути конкретним. Не слід формулювати назву «Деякі питання...», «Дослідження деяких аспектів...», «До питання...»: надмірно узагальнені формулювання не відображають суті проблеми. Стилiстичне формулювання назви теми має бути ретельно проаналізоване. Тема має бути сформульована в одному розповідному реченні.

У зміст кваліфікаційної роботи повинні бути включені розділи, що розкриватимуть специфіку організації освітнього процесу у початковій школі, міститимуть аналіз існуючих новітніх педагогічних технологій та їх практичне використання у професійній діяльності. Отже, основними напрямками досліджень у межах кваліфікаційних робіт є:

- реалізація змісту освітніх галузей, передбачених Концепцією Нової української школи;
- теоретичні засади забезпечення навчання, виховання, розвитку молодших школярів у процесі формування ключових компетентностей, передбачених Державним стандартом початкової освіти;
- технології формування ключових компетентностей молодших школярів;
- моніторинг, контроль і оцінювання результатів освітнього процесу у початковій школі.

Після остаточного формулювання назви теми здобувач вищої освіти подає завідувачеві кафедри, на якій виконується робота, заяву з проханням про затвердження теми кваліфікаційної роботи та призначення керівника (див. дод. А). Тема набуває чинності після обговорення та затвердження на засіданні

випускової кафедри.

Самовільна зміна теми кваліфікаційної роботи є неприпустимою. У такому випадку здобувач вищої освіти може бути не допущений до захисту.

Початковий етап

(розроблення змісту і планування етапів виконання дослідження)

На початковому етапі виконання кваліфікаційної роботи здійснюється опрацювання бібліографічних джерел, наукової літератури з теми, відбувається формулювання дослідницьких завдань. На цьому етапі роботи необхідно акцентувати увагу на основних підходах до вирішення досліджуваної проблеми, ознайомитися з аргументацією висновків та узагальнень учених, з тим, щоб на основі аналізу, систематизації та осмислення отриманого матеріалу дати оцінку сучасному стану проблеми.

Загальні правила роботи з науковими джерелами:

- спочатку необхідно ознайомитися з працями, де проблема відображена загалом (дисертації та автореферати дисертацій, монографії, підручники), а надалі опрацьовувати наукову періодику, методичні посібники;
- спершу слід опрацювати останні дослідження з обраної проблеми, а потім – більш хронологічно віддалені;
- на підставі оглядового, вибіркового читання (перегляду) джерел складається бібліографія з проблеми дослідження;
- матеріали, відібрані для подальшої роботи, опрацьовуються з урахуванням критичного ставлення до прочитаного, акцентування уваги на різні думки та суперечності (у процесі вивчення бібліографічних джерел здобувачі вищої освіти повинні вміти визначити і виділити: основну ідею автора, його позицію в досліджуваній проблемі; відмінність авторської позиції від традиційної, що панує в педагогічній теорії і практиці; ідеї автора, особливо вдало аргументовані і ті, що не мають належної аргументації; ідеї, висновки, рекомендації, які викликають суперечності, аргументацію виявлених суперечностей; основні питання, проблеми, які не знайшли відображення в роботі; напрями подальшого вирішення проблеми);
- у процесі роботи над джерелами необхідний матеріал занотовується (на аркушах, картках або в електронному вигляді) з урахуванням критичного ставлення до прочитаного, наявності різних поглядів;
- опрацювання кожного джерела включає фіксування повного бібліографічного опису книги (статті) для подальшого використання в кваліфікаційній роботі при оформленні посилань у тексті (*особливу увагу слід звернути на дотримання правил оформлення списку використаних джерел (Додаток Ж)*);
- слід надавати перевагу первинним джерелам, наприклад, замість посилання на позицію того чи того науковця, чий ідеї висвітлено у монографії, дисертації чи посібнику, необхідно звернутися до наукових праць саме цього автора;

- добір літературних джерел продовжується протягом усього часу роботи над дослідженням;

- остаточний список використаних джерел формується наприкінці оформлення роботи.

Спираючись на рекомендації наукового керівника, здобувач вищої освіти самостійно розширює перелік наукової літератури, добирає і вивчає її, використовуючи для цього бібліотечні та електронні каталоги. У більшості випадків доцільно вивчити дисертації та монографічні видання, оскільки в них системно висвітлюється матеріал, розкриваються фундаментальні проблеми і можливі шляхи їх рішення.

Методи пошуку літератури:

- перегляд останніх номерів часописів, що містять перелік статей, опублікованих у виданні за рік;

- перегляд списків літератури в тих чи тих виданнях (монографії, підручники, наукові статті), відповідних бібліографічних покликань у цих роботах;

- перегляд списку авторефератів дисертацій, захищених в Україні (сайт Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського);

- перегляд електронних каталогів бібліотек України та наукових бібліотек зарубіжних країн;

- перегляд каталогів освітніх порталів, електронних бібліотек у мережі Інтернет;

- перегляд наукових здобутків керівника кваліфікаційної роботи, науково-педагогічних працівників кафедри, МДУ.

Види опису наукової літератури:

- реферативний у вигляді переказу висновків без спроби побачити наступність, розвиток наукового знання (Наприклад: «І. Іванов дає таке визначення...»);

- реферативний аналіз з елементами зіставлення поглядів з метою виявлення того, який з них найбільш повно розкриває досліджуване явище, процес (Наприклад: «У визначенні, що пропонуване В. Сергєєвим, представлене перерахування ..., а інше визначення ...»);

- теоретико-констатувальний аналіз, що передбачає дослідження розвитку знання з тих чи тих теоретичних позицій (Наприклад: «У роботах І. Онопрієнка та С. Петрова досліджуване явище характеризується з позицій авторитарної педагогіки, а в монографії К. Семенової представлено гуманістичну позицію у вирішенні визначеної проблеми»);

- теоретико-методологічний аналіз, мета якого – оцінка наявних знань з проблеми з погляду повноти реалізації певних методологічних ідей, визначення власного ставлення до них;

- ведення нотаток, які виконують на окремих картках, намагаючись дотримуватися принципу «один сюжет – один аркуш»;

- створення виписок.

Результатом роботи на цьому етапі повинен стати список використаних джерел або бібліографічна картотека, й аналіз виявлених матеріалів із проблеми дослідження, визначення ступеня її розроблення, необхідності більш детального дослідження окремих її аспектів.

Протягом місяця після затвердження теми кваліфікаційної роботи розробляється та узгоджується з науковим керівником План виконання кваліфікаційної роботи, який затверджується завідувачем випускової кафедри. План може корегуватися, про що робляться відповідні записи у затвердженому варіанті.

Завдання планування кваліфікаційного дослідження – створення максимально сприятливих умов для досягнення поставленої мети і виконання поставлених завдань. **Увага! Конкретний зміст плану і визначення структури кваліфікаційної роботи залежить від поставленої мети й завдань та містить у собі:**

- титульний аркуш;
- зміст роботи;
- вступ (до 5 сторінок (5% від загального обсягу роботи));
- 2 взаємопов'язані й логічно побудовані розділи, що дозволяють розкрити тему (55-70 сторінок);
- висновки (2-3 сторінки);
- список використаних джерел;
- додатки.

Остаточний відкоригований план кваліфікаційної роботи відображається у змісті, де перераховуються заголовки всіх структурних частин роботи й указуються сторінки, на яких вони починаються.

Зміст кваліфікаційної роботи повинен відповідати таким вимогам:

- назви розділів мають відповідати темі дослідження та відображати логічний хід дослідження,
- кожний розділ має включати не менш як два підрозділи;
- назви й зміст окремих розділів та підрозділів не повинні містити однакову інформацію,
- жодний з пунктів плану не може повторювати назви кваліфікаційної роботи;
- назви розділів та підрозділів повинні складатися з одного речення.

Зразок оформлення змісту кваліфікаційної роботи подано в Додатку Г.

Процесуальний етап (виконання дослідження, особливості використання методів педагогічного дослідження)

Процесуальний етап виконання кваліфікаційної роботи починається з написання вступу, який повинен мати певну структуру, обумовлену науковою логікою:

- актуальність теми;
- визначення об'єкту та предмету дослідження;

- ступінь її вивченості в спеціальній науковій літературі;
- визначення мети та завдань дослідження;
- огляд джерельної бази дослідження;
- характеристика методології дослідження;
- практичне значення отриманих результатів, їх апробація, публікації тощо.

Увага! Остаточне редагування вступу має здійснюватися після написання кваліфікаційної роботи повністю.

Актуальність теми є обов'язковою вимогою до будь-якої кваліфікаційної роботи та передбачає розкриття її значення для сучасного стану розвитку початкової освіти в Україні, для становлення майбутнього педагога. Доцільним є висвітлення актуальності обраної теми в контексті сучасних нормативних документів. Актуальність та ступінь дослідженості проблеми розкривається шляхом стислого аналізу наукових доробок учених із цього питання й порівняння існуючих шляхів розв'язання досліджуваної проблеми. Висвітлення актуальності повинно бути небагатослівним. Достатньо в межах однієї сторінки показати теоретичне і практичне значення розробки теми дослідження.

Об'єкт дослідження – це явище або процес, обраний автором для вивчення. *У якості об'єкта в педагогічних дослідженнях можуть слугувати процеси: освіти, навчання або виховання (і загалом, і в різних напрямках), освітній процес, система тієї чи тієї діяльності, освітня діяльність учнів, педагогічна діяльність учителя (вихователя).*

Предмет дослідження – це частина об'єкта, що безпосередньо та ґрунтовно вивчається з певною метою. Предмет дослідження міститься в межах об'єкта й конкретизує, що саме в об'єкті буде вивчатись. *Предметом дослідження в галузі початкової освіти постають зазвичай зміст освітньої роботи, її форми та методи, відповідні педагогічні умови, ті чи інші технології, система відповідної роботи.* Предмет визначає тему дослідження, також він віддзеркалюється у самій назві роботи.

Наприклад:

Об'єкт дослідження – освітній процес у початковій школі.

Предмет дослідження – педагогічні умови використання електронних освітніх ресурсів на уроках читання у початковій школі.

Мета повинна відображати кінцеві прогнозовані результати дослідження. Мета дослідження пов'язана з об'єктом і предметом дослідження, а також його кінцевим результатом і шляхами його досягнення. Для досягнення поставленої мети дослідження здобувач вищої освіти визначає послідовне виконання відповідних завдань (вивчити..., описати..., встановити..., вдосконалити..., розвинути..., обґрунтувати..., розробити... тощо). Завдання повинні формулюватися точно і конкретно, оскільки їх вирішення повинно скласти зміст розділів кваліфікаційної роботи.

Наприклад:

Мета дослідження полягає у визначенні психолого-педагогічних умов

формування іншомовної компетентності учнів початкової школи.

Відповідно до мети, предмету дослідження було визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати стан дослідження проблеми у психолого-педагогічній літературі.

2. Проаналізувати базові поняття дослідження: «компетентність», «компетенція», «мовна компетентність», «іншомовна компетентність».

3. Визначити психолого-педагогічні умови формування іншомовної компетентності учнів початкової школи у процесі навчання англійської мови.

4. Описати технологію формування іншомовної компетентності школярів на прикладі викладання англійської мови у ЗОШ №110 м. Києва.

Об'єкт, предмет і мета повинні бути логічно взаємоузгоджені і пов'язані між собою і темою кваліфікаційної роботи.

Важливим етапом дослідження є вибір методів дослідження. Вони використовуються як інструмент, завдяки якому досягається обрана мета у роботі. Здобувач вищої освіти при написанні кваліфікаційної роботи повинен вибирати та використовувати ті методи, за допомогою яких можлива реалізація поставлених у дослідженні завдань.

Методи наукового дослідження – це способи розв'язання завдань наукового дослідження. У кваліфікаційній роботі слід подати перелік використаних методів дослідження для досягнення поставленої в роботі мети. При проведенні досліджень у галузі освіти частіше використовують такі методи: теоретичні: індукція та дедукція, аналіз і синтез; порівняння, класифікація, абстрагування, конкретизація, систематизація; узагальнення, моделювання, контент-аналіз; емпіричні методи: педагогічне спостереження; усне опитування: бесіда, інтерв'ю; письмове опитування: анкетування, тестування, рейтинг; педагогічний експеримент, узагальнення незалежних характеристик, аналіз документів і продуктів діяльності, узагальнення передового педагогічного досвіду.

Наприклад:

Для вирішення поставлених завдань і для перевірки вихідних положень було використано такі **методи дослідження**: теоретичні (аналіз та узагальнення філософських, психологічних, педагогічних поглядів для уточнення сутності проблеми, а також визначення базових понять дослідження), моделювання (для характеристики етапів формування комунікативної компетентності школярів на уроках мови); емпіричні: діагностичні (анкетування, тестування, опитування, контрольні заміри, аналіз продуктів діяльності) для визначення результатів діяльності вчителя щодо формування комунікативної компетентності молодших школярів, опису педагогічного досвіду діяльності закладу освіти; прогностичні для обґрунтування психолого-педагогічних умов формування комунікативної компетентності школярів; наочні для висвітлення результатів педагогічної діагностики; математичні для статистичної обробки результатів дослідження.

Вибір методів дослідження визначається специфікою завдань, поставлених здобувачем вищої освіти у кваліфікаційній роботі, а не простим

перерахуванням відомих у педагогіці методів.

Практичне значення отриманих результатів відображається через подання відомостей про практичне застосування одержаних результатів дослідження або рекомендації щодо їх використання.

У випадку використання у кваліфікаційній роботі ідей чи розробок, що належать співавторам, разом з якими були написані наукові праці, підготовлені доповіді і виконані спільні дослідження, здобувач вищої освіти повинен відзначити цей факт у кваліфікаційній роботі з обов'язковою вказівкою конкретного особистого внеску.

Наприклад:

Практична значущість дослідження полягає у розробці методичних рекомендацій щодо формування комунікативної культури учнів початкової школи, конспектів позанавчальних заходів...

Результати дослідження можуть бути використані у практиці організації позанавчальної роботи з української мови у закладах початкової освіти.

Апробація результатів роботи. Зазначається, на яких конференціях, семінарах тощо доповідалися результати дослідження.

Публікації. Наявність публікацій, що є підтвердженням апробації результатів наукового дослідження є обов'язковою умовою допуску до захисту кваліфікаційної роботи. Зазначається кількість статей у наукових журналах, збірниках наукових праць, матеріалах і тезах конференцій опубліковані результати магістерської роботи.

Наприклад:

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, який охоплює 70 найменувань, 3 додатки (на 12 сторінках). Загальний обсяг роботи складає 80 сторінок, із них обсяг основного тексту становить 68 сторінок. Робота містить 2 таблиці та 3 рисунки.

Основна частина роботи повинна відповідати наступним вимогам:

– в основній частині, поділеній на окремі розділи, розкривається зміст теми дослідження. У кожному розділі повинна бути завершеність змісту, головна ідея, а також тези, підтверджені посиланнями на джерела, думки різних авторів, результати анкетування, експерименту, аналітичних даних, практичного досвіду тощо;

– думки мають бути пов'язані між собою логічно, увесь текст має бути підпорядкований одній головній ідеї;

– кожний висновок повинен логічно підкріплювати попередній, інакше текст втратить свою єдність. До кожного розділу роботи необхідно зробити висновки, а по закінченні роботи формулюються загальні висновки до всієї роботи в цілому;

– основна частина кваліфікаційної роботи складається, як правило, з 2-х розділів. Зміст розділів повинен відповідати темі кваліфікаційної роботи та повністю її розкривати.

Назва розділів не повинна співпадати з назвою всієї роботи. Матеріал у розділах має викладатися логічно, лаконічно та аргументовано та відповідати вимогам, які пред'являються до кваліфікаційних робіт

У розділах кваліфікаційної роботи подають:

- огляд літератури з досліджуваної проблеми та теоретичну концепцію автора;
- опис наукових підходів до вирішення досліджуваної проблеми;
- обґрунтування комплексу методів дослідження і організації та ходу експерименту або емпіричного дослідження;
- опис результатів досліджень;
- аналіз результатів;
- аналіз динаміки в результаті дії якихось чинників протягом періоду дослідження.

Зокрема, у першому розділі *теоретичної частини* роботи подають *огляд літератури* (до 30 % обсягу роботи) із досліджуваної проблеми та теоретичні міркування автора кваліфікаційної роботи. Назва цього розділу повинна змістовно відображати сутність проблеми, яка розглядається в дослідженні. Дотримуючись принципів послідовного та цілісного викладу наукових матеріалів, слід стисло й лаконічно висвітлити ступінь розкриття проблеми в сучасній вітчизняній та зарубіжній літературі, зазначивши ті питання чи аспекти проблеми, які слід вивчити.

Посилатися слід на останні видання публікацій (не пізніше 2013 року). На більш ранні видання можна посилатися в тих випадках, коли в них наявний матеріал, який не включено до останнього видання або йдеться про першоджерела (твори класиків педагогіки, архівні матеріали, державні документи тощо).

Аналізуючи літературні дані, потрібно розглянути різні погляди на проблему та висловити власне ставлення до тих чи інших положень. Дотримуючись принципів наукової етики, необхідно перевірити відповідність посилань і цитувань. Бажано закінчити цей розділ коротким резюме стосовно доцільності проведення досліджень у цій галузі. Бажано представити власну теоретичну модель розв'язання поставленої проблеми, а не просто переповісти погляди і підходи інших вчених.

Окрім цього, у теоретичній частині, зазвичай, обґрунтовують вибір напрямку досліджень, розробляють загальну методологічну базу проведення дослідження, представляють матеріали апробації або валідазації методик, результати пілотажного дослідження (у випадку їх проведення).

У *практичній частині* описують власне емпіричні дослідження та їхні результати. Доцільним є опис психолого-педагогічних методик, що дозволяють діагностувати досліджуване явище або процес. Мають бути схарактеризовані шляхи, форми та методи реалізації тих чи тих теоретичних ідей у практичній

площині. Позитивною рисою кваліфікаційної роботи визнається опора здобувача вищої освіти на власний досвід, отриманий під час виробничої практики, у процесі самостійної педагогічної роботи.

Практична частина роботи містить у собі:

- спостереження здобувача вищої освіти протягом виробничої практики, навчання в університеті за проблемою роботи й аналіз реальної практики, стану розвитку тих чи тих сторін освітнього процесу;
- пропозиції, програми розвитку й удосконалення відповідних компетентностей, якостей, здібностей учнів;
- опис конкретних педагогічних технологій, форм роботи, творчих завдань, які спрямовані на вирішення досліджуваної проблеми;
- опис системи освітньої роботи, яку здійснював здобувач за проблемою кваліфікаційної роботи протягом виробничої практики;
- опис системи освітньої роботи, що її здійснює педагог закладу освіти, в якому здобувач вищої освіти проходив виробничу практику.

Увага! В кінці кожного розділу кваліфікаційної роботи має бути короткий висновок (1-1,5 стор.) як узагальнення матеріалу, викладеного в цьому розділі. Висновки за розділами не повинні бути реферативного характеру, цитатами з документів або вивченої літератури – їх слід формулювати самостійно, відповідно до визначених у вступі та розв'язаних у розділі завдань.

Логічним завершенням кваліфікаційної роботи є *загальні висновки*. Головна їх мета – підсумки проведеної роботи. Висновки подаються у вигляді окремих лаконічних положень, методичних рекомендацій. Дуже важливо, щоб вони відповідали поставленим завданням.

У висновках необхідно зазначити не тільки те позитивне, що вдалося виявити в результаті вивчення теми, а й недоліки та проблеми практичного характеру, а також конкретні рекомендації та пропозиції щодо їх усунення.

У висновках потрібно наголосити на якісних та кількісних показниках здобутих результатів, обґрунтувати достовірність результатів дослідження, викласти рекомендації з вирішення проблеми, скласти пропозиції щодо вдосконалення підходу до проблеми, яка досліджується.

У стислій формі, в логічній послідовності викладаються зроблені автором узагальнення – висновки конкретного характеру, які повинні бути покладені в основу доповіді при захисті кваліфікаційної роботи перед екзаменаційною комісією. Крім того, висновки не повинні носити характер анотацій. Кваліфікаційна робота, окрім загальних висновків, повинна містити пропозиції теоретичного і практичного характеру.

Основна вимога до заключної частини – не повторювати змісту вступу, основної частини роботи і висновків, зроблених по розділах.

Список використаних джерел є обов'язковою складовою частиною кваліфікаційної роботи. Список показує не тільки ступінь вивчення досліджуваної теми, але й глибину авторської роботи над темою.

Список використаних джерел у кваліфікаційній роботі є переліком усіх документів, дисертацій, авторефератів дисертацій, монографій, книг, статей та

інших публікацій, використаних при розробці теми. ***Увага! Загальна кількість опрацьованих джерел має бути не менше 70.*** Вимоги до оформлення списку використаних джерел представлено в Додатку Ж.

До додатків доцільно включити допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття роботи: методики, які були апробовані в процесі виконання кваліфікаційної роботи; анкети й опитувальники; методичні розробки уроків із предмету спеціалізації, виховних заходів; приклади творчих завдань; приклади творчих робіт школярів тощо. Оформлення додатків здійснюється згідно з Вимогами до оформлення кваліфікаційної роботи.

Завершальний етап (технічне оформлення роботи)

Кваліфікаційна робота виконується державною мовою. Написання та захист кваліфікаційної роботи іноземною мовою можливе за поданням декана факультету та погодженням ректора.

Робота виконується на білому папері формату А4 (210x297 мм).

Обсяг основного тексту кваліфікаційної роботи повинен становити 60-80 сторінок. Шрифт друку повинен бути чітким, стрічка – чорного кольору середньої жирності. Ілюстрації мають бути чорно-білого кольору.

Друкування тексту – за допомогою комп'ютера здійснюється через 1,5 міжрядкових інтервали, 14 кегль, шрифт Times New Roman.

Поля:

ліве – 30 мм; праве – 15 мм;

верхнє, нижнє – 20 мм.

Заголовки розділів пишуть по центру симетрично тексту великими літерами. Заголовки підрозділів – по центру симетрично тексту малими літерами (крім першої). Переноси слів у заголовках не допускаються. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з 2-х або більше речень, їх відділяють крапкою. Відстань між заголовком та текстом – 2 інтервали. Заголовки підкреслювати не рекомендується. Кожний розділ слід починати з нового аркуша (сторінки). Підрозділи починають з відступом від попереднього тексту на 1 інтервал на тій самій сторінці.

Сторінки кваліфікаційної роботи нумерують арабськими цифрами, але на титульному аркуші, на аркуші зі змістом роботи, на Плані виконання кваліфікаційної роботи, на додатках номери не ставляться. Нумерація сторінок починається зі сторінки, на якій розміщується Вступ. На сторінках номер ставлять у правому верхньому куті.

Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після номера крапку не ставлять, далі з нового рядка друкують заголовок розділу великими літерами.

Підрозділи нумерують у рамках кожного розділу (нумерація складається з двох чисел, відокремлених крапкою).

Ілюстрації (графіки, діаграми, схеми) і таблиці необхідно подавати в кваліфікаційній роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації позначають «Рис...» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках. Номер ілюстрації

повинен складатися з номера розділу й порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка, наприклад: Рис. 1.2 (другий рисунок першого розділу). Номер ілюстрації, її назва й пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією. Якщо в розділі подано одну ілюстрацію, то її нумерують за загальними правилами.

Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) у межах розділу. У правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» із зазначеннями номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу й порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого розділу). Якщо в розділі кваліфікаційної роботи одна таблиця, її нумерують за загальними правилами. При перенесенні частини таблиці на інший аркуш (сторінку) над частинами таблиці пишуть слова «Продовж. табл.» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовж. табл. 1.2».

Додатки оформлюють як продовження кваліфікаційної роботи на наступних її сторінках. Кожний такий додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі симетрично відносно тексту сторінки. У верхньому правому куті над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток» і велика літера, що позначає додаток, наприклад, Додаток А, Додаток Б. Додатки позначаються послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер І, Є, І, Ї, О, Ч, Ь.

При написанні кваліфікаційної роботи здобувач вищої освіти повинен давати посилання на джерела, матеріали або окремі результати, які використовуються в роботі.

Посилання на джерело оформлюється у тексті роботи в квадратних дужках [4, с. 28]. У тексті можливі посилання загалом на ту чи ту роботу, наприклад, «Проблему формування естетичної культури старшокласників розглядали такі науковці, як О. Буров [2], Н. Миропольська [17], Г. Шевченко [25] та ін.». За умови посилання на низку робіт одного дослідника або кількох учених відповідні номери у квадратних дужках розділяються крапкою з комою, наприклад, «Форми та методи формування національної свідомості сучасних школярів висвітлювали багато дослідників, зокрема М. Стельмахович, О. Кононко та ін. [15; 17; 21; 26]».

Посилання на цитату або конкретну позицію того чи того науковця обов'язково має містити вказівку на конкретну сторінку або сторінки.

Увага! Загальні вимоги до цитування:

– текст цитати починається й закінчується лапками (лапки в українськомовних текстах – «.....») і наводиться в тій граматичній формі, у якій він поданий у першоджерелі, із збереженням особливостей авторського написання;

– цитування повинно бути повним (дослівним), без довільного скорочення авторського тексту й без перекручень думок автора;

- пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту й позначається трьома крапками;
- кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;
- не слід використовувати занадто довгі цитати;
- при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів, і давати відповідні покликання на джерело;
- коли автор посилається на одне джерело, але наводить з нього кілька цитат, то в кожному наступному випадку можна вказувати «там само» та номер сторінки, з якої цитується матеріал, наприклад: [Там само, с. 10].

Увага! Проблема плагіату у кваліфікаційних роботах

Вагомим показником компетентного фахівця, людини з високим рівнем культури є повага до інтелектуальних прав власності, до авторського доробку науковців. Плагіат визначається як запозичення, відтворення чужого літературного, художнього або наукового твору (або його частини) за своїм ім'ям або псевдонімом. Наведення наукових позицій дослідників без посилання на ті чи ті наукові праці – це плагіат. При написанні кваліфікаційної роботи здобувач вищої освіти повинен обов'язково посилатися на авторів і джерела, з яких запозичив матеріали чи окремі результати. Використовуючи в кваліфікаційній роботі ідеї і розробки, що належать також і співавтору, разом з яким були написані наукові праці, підготовлені доповіді і виконані спільні дослідження, студент повинен відзначити цей факт у своїй роботі. У випадку виявлення факту плагіату, тобто використання запозиченого матеріалу як новизни свого дослідження, кваліфікаційна робота знімається з розгляду без права її повторного захисту.

Саме тому в процесі опрацювання наукової літератури під час виконання кваліфікаційної роботи важливого значення набуває скрупульозне фіксування джерел з метою подальшого цитування, звернення до перефразування та переказу.

Основними способами уникнення плагіату в наукових роботах студентів є:

- цитування;
- перефразування,
- переказ.

Перефразування та переказ передбачає передання тих чи тих наукових позицій, але використовуючи власну лексику. Перефразування також вимагає вказівки та авторство ідей, позицій. Для здійснення перефразування доцільно виокремлювати основні ідеї, удаватися до переліку позицій, змінювати структуру речення, використовувати синоніми тощо.

Презентаційний етап (захист кваліфікаційної роботи)

До захисту кваліфікаційної роботи допускаються здобувачі вищої освіти, які виконали навчальний план, успішно пройшли попередній захист кваліфікаційної роботи.

З метою визначення якості та ступеня готовності до захисту кваліфікаційної роботи випускова кафедра організовує попередній захист з обов'язковою презентацією студентом основних положень дослідження. Попередній захист проводиться, як правило, за місяць до дати захисту. Рішення про допуск до захисту приймається на засіданні кафедри на підставі результатів попереднього захисту. Витяг з протоколу засідання кафедри з обґрунтуванням цього рішення подається у деканат відповідного факультету.

Науковий керівник перевіряє на відповідність встановленим вимогам оформлення кваліфікаційної роботи та надає відгук, в якому зазначається:

- актуальність дослідження;
- обґрунтування використаних методів дослідження;
- рівень використання набутих у процесі навчання теоретичних знань при виконанні дослідження;
- вміння самостійно вирішувати наукові та практичні проблеми; логічно, послідовно, аргументовано викладати матеріал і робити висновки;
- повнота розкриття теми;
- недоліки роботи та зауваження;
- рекомендація до захисту.

Кваліфікаційна робота обов'язково повинна мати рецензію. Рецензентами кваліфікаційних робіт призначають науково-педагогічних працівників інших університетів та висококваліфікованих педагогів закладів початкової та загальної середньої освіти.

Негативний письмовий відгук наукового керівника або негативна рецензія щодо змісту кваліфікаційної роботи та отриманих результатів дослідження не є підставою недопущення до захисту.

Доповідь повинна містити: обґрунтування актуальності теми, мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, методи, які були використані у ході дослідження, основні результати дослідження.

Захист кваліфікаційної роботи здійснюється з використанням необхідного ілюстративного матеріалу, презентацій тощо. Кількість примірників ілюстративного матеріалу повинна відповідати кількісному складу ЕК.

Порядок захисту кваліфікаційної роботи наступний:

- коротке (10-12 хвилин) повідомлення автора кваліфікаційної роботи про проведене дослідження і його основні результати (у повідомленні повинні бути представлені формулювання теми, обґрунтування її актуальності; цілі та завдання роботи; ступінь вивченості теми; основні результати роботи і висновки; пропозиції автора щодо шляхів вирішення зазначеної проблеми);
- відповіді на запитання членів комісії, рецензентів, присутніх здобувачів вищої освіти;

– остаточне оцінювання кваліфікаційної роботи здобувача вищої освіти членами комісії.

Потрібно мати на увазі, що остаточна оцінка залежить від захисту й може бути як вищою, так і нижчою за попередню. Оцінки оголошуються і виставляються викладачем у відомість і залікову книжку здобувача вищої освіти.

Загальні вимоги до презентації

У процесі розробки мультимедійної презентації слід керуватись такими засадами: у презентації не повинно бути нічого зайвого. Кожний слайд має бути необхідною ланкою вивчення нового матеріалу та працювати на загальну ідею презентації. У презентації не повинно бути менше, ніж 15 слайдів.

Перший слайд – це титульний лист, на якому слід представити: назву презентації, прізвище, ім'я, по-батькові доповідача, його посада.

Кожний слайд презентації повинен мати заголовок.

На завершальному слайді можна ще раз вказати інформацію про автора презентації. Рекомендується уникати розміщувати на останньому слайді фразу «Дякую за увагу!».

Вимоги до інформації, що подається у презентації: достовірність, повнота, використання сучасних джерел інформації, достатність; об'єднання семантично пов'язаних інформаційних елементів у групи, які цілісно; стислість і лаконічність викладу, максимальна інформативність тексту.

Вимоги до тексту презентації: науковість, відповідність змісту презентації поставленим дидактичним цілям і завданням; логічність, доступність, однозначність, лаконічність тексту на слайді; завершеність (зміст кожної частини текстової інформації логічно завершено); дотримання прийнятих правил орфографії, пунктуації, скорочень і правил оформлення тексту (відсутність крапки в заголовках тощо); відсутність помилок, достовірність представленої інформації; коректне розташування інформації на слайді.

Типові помилки у презентаціях:

1. Відсутність титульного слайду з темою, прізвищем, повним ім'ям та по батькові автора презентації і наукового керівника роботи.
2. Відсутність висновків.
3. Слайд містить обсяг інформації занадто великий для сприйняття.
4. Недоцільне використання анімації (займає багато часу, заважає логіці сприйняття змісту, надмірна кількість анімаційних об'єктів).
5. Неправильне розміщення графіків, таблиць, рисунків.
6. Неправильно підібраний фон, різні стилі.
7. Дублювання тексту виступу.

8. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

При оцінюванні кваліфікаційної роботи враховуються такі параметри:

- обґрунтування актуальності обраної теми;
- адекватність визначення наукового апарату;
- наявність критичного огляду літературних джерел та глибина аналізу використаної літератури;
- якість та ґрунтовність наукового, теоретичного та практичного аналізу визначеної проблеми;
- логічність та аргументованість висновків дослідження;
- ступінь самостійності й творчого підходу студента до написання кваліфікаційної роботи;
- ставлення здобувача вищої освіти до роботи;
- мовно-стилістична грамотність, рівень мовної культури;
- технічне оформлення кваліфікаційної роботи (титульної сторінки, змісту, посилань, списку використаної літератури).

Модульно-трансферна система передбачає оцінювання кваліфікаційних робіт за 100-бальною шкалою. Вони розподіляються за схемою, представленою в таблиці.

Розподіл балів при оцінюванні кваліфікаційної роботи

№з/п	Критерії оцінювання кваліфікаційної роботи	Максимальна кількість балів
1	Обґрунтування актуальності проблеми	5
2	Висвітлення теоретичних основ дослідження (аналіз теоретичного розділу)	10
3	Якість запропонованого розв'язку проблеми (аналіз практичного розділу роботи)	15
4	Якість емпіричного дослідження	5
5	Дотримання наукового стилю дослідження та мовних норм	10
6	Змістовність додатків	7
7	Використання різних видів джерел наукової інформації	5
8	Загальне оформлення наукової роботи. Дотримання вимог щодо: - обсягу наукової роботи; - форматування тексту; - посилань на використані джерела, додатки, рисунки, таблиці; - оформлення використаних джерел	12
9	Планомірний характер роботи студента над	6

	дослідженням	
10	Змістовність презентації результатів дипломного дослідження (презентація)	5
11	Аргументований захист наукової роботи і відповідність висновків завданням дослідження	10
12	Відповіді на запитання та зауваження	10
	Загальна кількість балів	100

З урахуванням шкали ECTS кредитно-модульної системи навчання кваліфікаційна робота оцінюється таким чином:

Оцінку **«відмінно»** (А, 90 – 100 балів) отримує здобувач вищої освіти, робота якого виконана самостійно, оформлена відповідно до вимог; зміст роботи в повному обсязі відповідає темі та визначеній меті; у роботі містяться елементи наукового пошуку в теоретичному аспекті на основі опрацювання достатньої кількості наукової літератури; практичний результат обраної теми свідчить про вміння здобувача вищої освіти систематизувати зібраний матеріал, робити висновки про позитивні й негативні моменти; викладено власні міркування щодо теми дослідження; здобувач вищої освіти вільно володіє методологією та методикою наукового дослідження; виклад тексту кваліфікаційної роботи відповідає вимогам наукового стилю.

Оцінку **«добре»** (В, 82 – 89 балів) отримує здобувач вищої освіти, робота якого оформлена відповідно до вимог; зміст кваліфікаційної роботи в повному обсязі відповідає темі та науковому апарату, але є незначні недоліки методичного або стилістичного характеру; недостатньо представлено наукові підходи до вирішення проблеми дослідження; список використаних джерел не містить новітніх досліджень щодо проблеми кваліфікаційної роботи.

Оцінка **«добре»** (С, 74 – 81 бал) виставляється, якщо кваліфікаційна робота загалом відповідає встановленим вимогам, зміст роботи відповідає темі, науковому апарату, але недостатньо представлено аналіз понятійно-термінологічної бази, фрагментарно подано теоретичні засади дослідження; практична частина роботи обмежена констатацією тих чи тих форм і методів діяльності учнів, педагогів; висновки відповідають змісту структурних частин роботи; текст кваліфікаційної роботи оформлено згідно з вимогами.

Оцінку **«задовільно»** (D, 64 – 74 бали) отримує здобувач вищої освіти, кваліфікаційна робота якого розкриває теоретичні питання недостатньо повно, містить мало посилань на наукові дослідження, аналіз зроблено поверхово; практична частина роботи не містить конкретних пропозицій щодо вдосконалення освітнього процесу в закладах освіти; висновки аргументовано недостатньо переконливі, вони не повною мірою відповідають змісту роботи; текст роботи оформлено з порушенням установлених вимог.

Оцінка **«задовільно»** (Е, 60 – 63 бали) виставляється, якщо тема кваліфікаційної роботи розкрита частково, елементи наукового апарату та зміст роботи не узгоджені між собою; є порушення логічної послідовності; робота містить значні запозичення текстуального характеру без відповідних посилань;

кількість опрацьованих джерел є недостатньою, не використовувалися новітні наукові джерела; кваліфікаційна робота оформлена з порушеннями вимог.

Оцінку **«незадовільно»** (FX, F) виставляють здобувачеві вищої освіти, якщо не розкрита тема кваліфікаційної роботи; робота виконана не самостійно, має описовий характер, оформлена без урахування встановлених вимог; матеріал викладено без логічної послідовності, фрагментарно; зміст не відповідає темі кваліфікаційної роботи, не визначено основні параметри наукового апарату; посилання на літературні джерела оформлені з грубими порушеннями.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бхаттачарджи А., Ситник Н. Методологія та організація наукових досліджень: дослідження в соціально-економічних науках. Навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2022. 173 с
2. Галян О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навч.-метод. видання. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 26 с
3. Колесников О. В. Основи наукових досліджень: навч. посіб. 2-ге вид., випр. та доп. К. : Центр учб. л-и, 2011. 144 с.
4. Лузан П. Г., Сопівник І. В., Виговська С. В. Основи науково-педагогічних досліджень : навч. посіб. К.: НАКККиМ, 2011. 314 с.
5. Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях): навч. посіб. Суми: СНАУ, 2020. 220 с
6. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. за ред. І. С. Добронравової (ч. 1), К. ВПЦ "Київський університет", 2018. 607 с
7. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. для студ., курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. К.: Центр учб. л-ри, 2010. 352 с.
8. Пахальчук Н.О. Основи оформлення науково-педагогічного дослідження: навчальний посібник для студентів СВО магістр. Вид. 4-ге, доп. Вінниця, 2021. 86 с.
9. Чернілевський Д. В., Антонова О. Є., Барановська Л.В. Методологія наукової діяльності: навч. посіб. / за ред. проф. Д. В. Чернілевського. Вид. 2-ге, доп. – Вінниця: Вид-во АМСКП, 2010. 484 с.
10. Шквир О. Л., Дудчак Г. І. Опорно-інструктивні матеріали до написання та захисту курсових і дипломних робіт в умовах ступеневої освіти. Хмельницький : ХГПА, 2012. 39 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Зразок заяви на затвердження теми кваліфікаційної роботи

Завідувачу кафедри педагогіки та освіти
Маріупольського державного університету
к.п.н., доценту Голюк О.А.
здобувача вищої освіти освітньо-
професійної програми «Початкова освіта»
психолого-педагогічного факультету
1-го курсу денної/заочної форми навчання

(ПІБ здобувача)

Заява.

Прошу затвердити таку тему кваліфікаційної роботи: «_____»
_____» та призначити науковим керівником д.п.н.,
професора (к.п.н., доцента) _____.

«___»_____ 20___ р.

Підпис

Візи:

- наукового керівника
- гаранта ОП

Додаток Б
План виконання кваліфікаційної роботи

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТИ

Рівень вищої освіти: другий (магістерський) _
Шифр та назва спеціальності: 013 Початкова освіта
Освітньо-професійна програма: «Початкова освіта»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри __к.п.н., доц.____

____ Оксана ГОЛЮК
“ ____ ” ____ 20__ року

ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи _____

керівник роботи _____,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом Маріупольського державного університету від
“ ____ ” ____ 20__ р. № ____

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи (мета, об'єкт, предмет) _____

4. Зміст роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

Наприклад:

Розділ 1. _____

Розділ 2. _____

5. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

5. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

[illegible]

Здобувач вищої освіти _____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Додаток В
Титульна сторінка кваліфікаційної роботи

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТИ

До захисту допустити:
Завідувач кафедри
_____ Оксана ГОЛЮК
«___» _____ 20__р.

«ТЕМА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ»

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти другого
(магістерського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Початкова освіта»
Денисенко Оксани Андріївни
Науковий керівник:
Сидорова Марина Іванівна
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та освіти
Рецензент:
Васильченко Віктор Іванович,
учитель-методист,
ЗОШ I-III ступенів № 28 м.
Маріуполя

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____
Секретар ЕК _____
«___» _____ 20__р.

Додаток Г
Зразок змісту кваліфікаційної роботи
(Приклад 1)

Тема: «Художньо-творча діяльність як засіб формування естетичного досвіду молодших школярів»

ВСТУП.....	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	
1.1. Естетичний досвід особистості; дефінітивна характеристика	
1.2. Психолого-педагогічні особливості формування естетичного досвіду дітей молодшого шкільного віку	
1.3. Стан сформованості естетичного досвіду молодших школярів	
Висновки до розділу 1	
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
2.1. Використання технології естетико-екологічного виховання дітей ...	
2.2. Застосування нетрадиційних технік художньо-творчої діяльності ...	
2.3. Створення естетико-розвивального середовища в умовах Нової української школи	
Висновки до розділу 2	
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	
ДОДАТКИ.....	

*Зразок змісту кваліфікаційної роботи
(Приклад 2)*

Тема: «Розвиток продуктивного мислення молодших школярів у процесі вивчення математики»

ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	
1.1. Поняття про мислення: психологічний аспект	
1.2. Види мислення та їх класифікація	
1.3. Продуктивне мислення: сутнісна характеристика	
Висновки до розділу 1	
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ	
2.1. Особливості розвитку продуктивного мислення дітей молодшого шкільного віку(за результатами констатувального етапу експерименту)	
2.2. Впровадження креативної системи навчання математики в умовах Нової української школи	
2.3. Методичне забезпечення розвитку продуктивного мислення молодших школярів	
Висновки до розділу 2	
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	

Додаток Д
Зразок оформлення загальних висновків

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Відповідно до завдань дослідження у розділі 1 кваліфікаційної роботи на основі вивчення наукової літератури обґрунтувати сутність поняття «громадянське виховання», «громадянська освіта», «громадянська свідомість», «громадянськість». Розглянуто різні підходи до розуміння поняття «громадянське виховання» та визначено його сутність як процес формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, що надає людині можливість відчувати себе морально, соціально, політико, юридично дієздатною та захищеною.

Основою громадянського виховання є формування громадянськості, що розуміється вітчизняними науковцями як інтегральна риса особистості, що характеризується відчуттям себе громадянином конкретної держави, лояльним ставленням до її інституцій і законів, почуттям власної гідності у стосунках з представниками держави, знаннями і поважаннями прав людини, чеснот громадянського суспільства, відповідним ставленням до своїх обов'язків перед державою, патріотизмом. Зазначено, що визначальною характеристикою громадянської зрілості як результату системи громадянського виховання є розвинена правосвідомість – усвідомлення своїх прав, свобод, обов'язків, ставлення до Закону, до державної влади.

Схарактеризовано завдання й зміст громадянського виховання у відповідності до чинної нормативно-правової бази, розкрито принципи його організації та здійснення (гуманізації та демократизації виховного процесу, самоактивності й саморегуляції, системності, комплексності та інтегрованості, наступності та неперервності, культуровідповідності, інтеркультурності).

Розкрито сутність громадянської компетентності як результату громадянського виховання. Вона розуміється науковцями як сукупність освітніх елементів, що складається з сукупності знань, умінь, навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань особистості, які допомагають людині усвідомити своє місце в суспільстві, обов'язок і відповідальність перед співвітчизниками, батьківщиною і державою. За основу взято висновок О.Пометун, щодо ціннісного, діяльнісного та процесуального компонентів як складових структури громадянської компетентності школяра.

Розкрито роль та значення громадянської освіти у формуванні громадянської компетентності учнів, що є сукупністю громадянознавчих знань, громадянських умінь, громадянських цінностей.

У розділі 2 схарактеризовано стан проблеми громадянського виховання у сучасній загальноосвітній школі. Громадянське виховання розглянуто як систему, що містить у собі цільовий, процесуально-змістовий та результативний компоненти.

Зазначено, що громадянська освіта в школі здійснюється у єдності таких форм: навчальний предмет, міжпредметна форма діяльності в рамках

освітнянського простору, організація позакласної та позашкільної діяльності (виховання), організація шкільного життя, що сприяє демократичній поведінці. Розкрито сутність кожного з компонентів.

Процес громадянського виховання зумовлюється змістовими характеристиками освітніх предметів, які забезпечують оволодіння системою знань про людину та суспільство, їх сутність, походження, шляхи самовизначення та самоствердження, що є умовою формування світоглядних орієнтацій особистості. Позакласна та позашкільна виховна робота в загальноосвітній школі сприяє збагаченню учнів знаннями й уміннями, залученню школярів до безпосередньої діяльності, яка розвиває громадянина.

Визначено організаційно-педагогічні умови організації та здійснення громадянського виховання в загальноосвітній школі (створення демократичного клімату, стилю спілкування в школі, учнівському колективі; педагогічно цілеспрямований відбір змісту, форм, методів виховання з урахуванням вікових особливостей учнів, їх інтересів, прагнень, що передбачає стимулювання учнів до творчості, ініціативи, самостійності, активності; здійснення постійної самоосвіти вчителя, вихователя; залучення до співпраці зі школою батьків, культивуючи серед них демократичні цінності й традиції).

Розкрито технологію здійснення громадянського виховання в загальноосвітній школі як комплекс специфічних методів (методи усвідомлення громадянських цінностей суспільства, методів стимулювання діяльності й поведінки, інтерактивних методів) та форм (інформаційно-масових, діяльнісно-практичних, інтегративних, діалогічних, індивідуальних, наочних).

Зазначено, що сучасні педагогічні форми громадянського виховання школярів забезпечують підготовку учнівської молоді до життя у правовій державі, сприяють формуванню в учнів базових соціальних компетентностей, їхньому активному залученню до соціального життя, розвитку важливих життєвих навичок критичного мислення, дискусії, співробітництва, переговорів, прийняття рішень, взаємодії з представниками влади, засобами масової інформації, однолітками, батьками, громадськістю. Громадянська спрямованість навчально-виховного процесу дає можливість реально впливати на становлення конкретних життєвих компетентностей учнівської молоді як на уроці, так і в позакласній діяльності, розширює діапазон виявлення його здібностей, збільшує можливість кожного випускника школи зайняти гідне становище у суспільстві та виявити свою свідому громадянську активність.

На прикладі ЗОШ I-III ступенів № 25 м. Маріуполя розкрито практичні аспекти громадянського виховання у загальноосвітніх школах. З метою отримання об'єктивної інформації щодо рівня сформованості громадянських якостей учнів та педагогів проведено здійснено педагогічну діагностику. Результати діагностики виявили середній рівень сформованості громадянської свідомості педагогів за наявного високого рівня її сформованості в учнів.

За результатами діагностики зроблено висновок, що робота з педагогічними кадрами повинна бути спрямована на підвищення ними рівня

громадянської свідомості, на забезпечення розвитку творчого потенціалу колективу.

Додаток Ж

Зразок оформлення списку використаних джерел (відповідно до ДСТУ 8302:2015)

КНИГИ	
один автор	Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади: монографія. Харків: Право, 2005. 304 с.
два автори	Васильєв С. В., Ніколенко Л. М. Доказування та докази у господарському процесі України: монографія. Харків: Еспада, 2004. 192 с.
три автори	Комаров В. В., Світлична Г. О., Удальцова І. В. Окреме провадження: монографія / за ред. В. В. Комарова. Харків: Право, 2011. 312 с.
чотири і більше авторів	Прилипко С. М., Ярошенко О. М., Мороз С. В., Малиновська К. А. Укладення трудового договору: теоретико-прикладне дослідження: монографія. Харків: Юрайт, 2013. 288 с.
автор(и) та редактор(и)/упорядник(и)	Гель А. П., Семаков Г. С., Яковець І. С. Кримінально-виконавче право України: навч. посіб. / ред. А. Х. Степанюк. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 624 с.
автор(и) та перекладач(і)	Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях / вступ. ст. Н. И. Панова; пер. с итал. М. М. Исаев. Киев: Ин Юре, 2014. 240 с. (Памятники правовой мысли)
без автора	Настільна книга директора школи / ред. М. І. Хавронюк. Київ: Дакор, 2016. 496 с.
Багатотомні видання	Енциклопедія історії України: у 10 т. / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Наук. думка, 2005. Т. 9. 944 с
ІНШІ ВИДАННЯ	
автореферати дисертацій	Кравчук В. М. Припинення корпоративних правовідносин в господарських товариствах: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2010. 36 с.
дисертації	Аронова Р. С. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання у педагогічних коледжах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. К., 2016. 262 с.
архівні документи	Наукове товариство ім. Шевченка. Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.
ЧАСТИНА ВИДАННЯ	
розділ книги	Даньшин І. М. Злочини проти громадського порядку та моральності. Кримінологія. Загальна та Особлива частини: підручник / ред. В. В. Голіна. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2009. Розд. 15. С. 138–145.
тези, доповідь	Лузік Е. В. Професійна компетентність викладача вищого технічного навчального закладу як домінуюча умова

	ефективності підготовки майбутніх фахівців до управлінської діяльності. <i>Управління в освіті : зб. матеріалів : V Міжнар. наук.-практ. конф., 14-16 квіт. 2011 р. Львів, 2011. С. 171–172.</i>
стаття з періодичного видання (журнал, газета)	Андрущенко В. Роздуми про вчителя. <i>Вища освіта України</i> . 2011. № 2. С. 6–12. Зязюн І. А. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти. <i>Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка</i> . 2005. № 25. С. 13-18
ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ	
Игна О. Н. Структура и содержание методической компетентности учителя иностранного языка. <i>Ярославский педагогический вестник</i> . 2010. №1. URL: http://vestnik.yspu.org/releases/2010_1g/22.pdf (Дата звернення: 25.02.2019).	
ЗАКОНОДАВЧІ ТА НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ	
Національна рамка кваліфікацій : додаток Постанови Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1341. URL: http://www.mim.hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/HPK.pdf . (Дата звернення: 15.01.2019). Про вищу освіту : Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141556.html . (Дата звернення: 25.02.2018).	

Додаток 3

Мова та стиль наукового дослідження

Наукове дослідження у вищій школі є, насамперед, кваліфікаційною роботою, тому значну увагу слід звернути на мовностилістичний аспект курсової роботи. Мета наукового мовлення полягає в тому, щоб систематично й об'єктивно викласти певні наукові проблеми, питання. Основна увага звертається на логіку й точність викладу, від яких залежить рівень інтелектуальності наукових висловлювань. Звідси, для наукового тексту характерним є змістовна лаконічність, завершеність логічних зв'язків, цілісність та послідовність розвитку думки.

На рівні цілого тексту визначальними характеристиками наукового тексту є:

- цілеспрямованість;
- відсутність емоційно забарвлених елементів мови;
- наявність точних висловлювань;
- наявність спеціальної термінології, яка в лаконічній формі дає розгорнуті визначення або змістовні дефініції явищ, процесів, понять.

Науковий стиль характеризується певними мовностилістичними рисами: використання загальнонаукових (аналіз, синтез, систематизація, класифікація та ін.) і власне педагогічних термінів; уживання слів у прямому значенні, переважання іменної лексики; частотне вживання віддієслівних іменників (виникнення, формування, уживання та ін.), дієприкметникових, дієприслівникових, прикметникових зворотів.

Для вираження певних смислових відношень між елементами наукової інформації використовують спеціальні лексичні засоби:

- причини і наслідку, умови і наслідку (проте; однак, тому що, звідси, в (у) наслідок цього, в (у) результаті, залежно від, у зв'язку з цим, згідно з, відповідно до, за таких умов, за такої умови, через, якщо (ж), то це свідчить про, указує на, засвідчує на, дає можливість, дозволяє, сприяє, має значення тощо);

- часова співвіднесеність і порядок викладення інформації (спочатку / насамперед/ у першу чергу з'ясуємо, передусім зазначимо, наступним кроком у дослідженні, одночасно, водночас, поряд із цим, у подальшому, у наступному, останнім часом, насамкінець тощо);

- усебічний розгляд об'єкта (з погляду типовості, конкретності, сутності тощо) (у цьому розумінні, узагалі, зокрема, зазвичай, зокрема, в основному, з одного боку, з іншого боку, крім того, окрім, у контексті, за концепцією тощо);

- зіставлення і протиставлення інформації (однак, проте, також, так само, як і; як.., так і ...; порівняно, у протилежність, на противагу, навпаки, аналогічно, таким самим чином, разом із тим тощо);

- виокремлення частин висловлювання (головне, зупинимося на головному, зазначимо, маємо підкреслити (зазначити), слід мати на увазі, треба врахувати, характерно, що... тощо);

– доповнення, уточнення інформації (крім того, більше того, до речі, між іншим, головним чином, особливо, точніше, а саме тощо);

– зв'язок з попередньою інформацією (як було сказано / показано/ зазначено/ встановлено/ одержано / виявлено / з'ясовано; як свідчать дані; на підставі даних з таблиці / діаграми виходить / можна встановити; як видно із таблиці; як зазначено в таблиці/ схемі; як (уже) вказувалося вище / зазначалося раніше/ підкреслювалося, вище (нижче); вище йшлося про ...; у зв'язку з цим; у зв'язку з викладеним вище; названий, останній, попередній, відповідний, вищеописаний, вищевказаний, вищенаведений, виведений, доведений, класифікований, завершений, описаний, перерахований, розглянутий, сформульований, встановлений, схожий, подібного типу; той, що аналізується тощо);

– об'єктивна оцінка інформації (природно, само собою зрозуміло, безперечно, безсумнівно, очевидно, навряд чи, начебто, у дійсності, насправді, дійсно, правда, точніше, зрозуміло, швидше за все, на перший погляд, зрештою, дослідження показало, аналіз підтвердив тощо);

– ілюстрація зазначеного (наприклад, так, як приклад, прикладом може слугувати, проілюструємо яскравими прикладами, розглянемо приклад, про що можна судити за, продовжимо ілюструвати, проаналізуємо типові приклади, унаочнимо тощо).

Використання цих лексичних одиниць сприяє логічному представленню думки, запобігає хибним повторам, допомагає уникати висловів, що не стосуються наукового дослідження, скеровує хід думки, дотримуючись правил ведення наукового пошуку відповідно до розділів дослідження.

Мовні/мовленнєві стандарти-кліше

1. Мотивація актуальності теми й важливості дослідження

1.1. Проблема ... перебуває в центрі уваги ..., ...заслуговує на особливу увагу ..., ... посідає важливе місце..., ...є актуальною ..., ...давно є на часі ..., ...цілком є на часі ..., ...належить до найактуальніших ..., ...цілком не є вирішеною ..., ...є малорозробленою, недослідженою ..., ...є дискусійною, не досить розробленою..., ...фрагментарно висвітлювалася в ..., ...не була об'єктом спеціального вивчення ...

1.2. Важливо дослідити..., ...описати (здійснити опис)..., ...узагальнити..., ...вивчити..., ...встановити ..., ...пояснити ..., ...систематизувати ..., ...охарактеризувати (дати характеристику)..., ...класифікувати..., ...визначити..., ...проаналізувати ..., ...з'ясувати..., ...розробити..., ...простежити..., ...укласти ..., ...виявити...

2. *Історія й сучасний стан розробки питання в науковій літературі* (Прийнято вважати, що... Загальновідомо, що... Є думка, що... На думку (кого?) ... Згідно з думкою ... Відповідно до концепції ... Як вважає (вважають) ... Існуючі думки/погляди з цього питання можна класифікувати таким чином ... Дослідженням цієї проблеми займалися ... Цих поглядів дотримується (дотримуються) ... Гіпотезу (передбачення) про ... висунув

(розробив)... Початок напряду (тенденції) покладено... Останнім часом дослідження з ... Згідно з даними ... Як показують новітні дослідження в галузі ... При вивченні... значну увагу науковці приділяли... Подальший розвиток досліджень з...

3. *Виклад суті дослідження в роботі* (Є підстави вважати ... Гіпотетично можна стверджувати, що ... Матеріали здійсненого обстеження дозволяють згрупувати (класифікувати, узагальнити, уточнити, конкретизувати) ... Нами зафіксовано (виявлено, з'ясовано, описано) ... У світлі сказаного вище... Як уже зазначалося... На наш погляд... Зазначимо, що... З огляду на... Установлено, що... Відправною точкою... у визначенні... було... Поділяючи думку... ми вважаємо... Беручи до уваги ... З іншого боку... Передусім... По-перше... Аналіз... свідчить про ... Звернення до концепції ... Уявлення про ... Як стверджує... Проведене дослідження дає можливість стверджувати, що... У ході дослідження були проаналізовані... Результати роботи дають підстави вважати, що... Під час дослідження виникла необхідність... Ми встановили ... Як показало наше дослідження... Як свідчать результати аналізу ... Застосування... методу (аналізу) дало змогу встановити ...

4. *Заперечення* (Проте ... Тим часом ... Але ... Тоді як ... Тим не менше ...)

5. *Висновки, рекомендації, пропозиції* (Таким чином, проведене дослідження (аналіз) підтверджує, що ... Підсумовуючи, слід сказати... Отже, є всі підстави зробити такий висновок ... Як підсумок зазначимо, що ... Дані здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок про ... Відтак, можна впевнено стверджувати, що ... Сформулюємо основні висновки Описана в роботі методики дослідження... є Підсумовуючи все сказане, відзначимо ... Підбиваючи підсумки, відзначимо ... Здійснене дослідження дозволяє зробити такі висновки ...).

У науковій роботі використовують такі сполучники підрядності «завдяки тому, що», «тоді як», «тому що», «замість того щоб», «з огляду на те, що», «зважаючи на те, що», «внаслідок того, що», «після того, що», «в той час як» та ін. Особливо часто використовують похідні прийменники «протягом», «відповідно до.. », «згідно з», «у результаті», «на відміну від», «поряд з», «у зв'язку з» та ін.

Безособові, неозначено-особові речення в тексті наукових робіт уживаються при описі фактів, явищ та процесів. Називні речення використовуються в назвах розділів, підрозділів і пунктів, у підписах під рисунками, діаграмами, ілюстраціями. Обов'язковою вимогою об'єктивності викладу матеріалу є також указівка на джерело повідомлення, автора висловленої думки чи якогось виразу, можна реалізувати за допомогою спеціальних вставних слів і словосполучень («за повідомленням», «за відомостями», «як свідчить», «на думку», «за даними», «на нашу думку» та ін.).

При згадуванні в тесті прізвищ (учених, дослідників, практиків) ініціали зазвичай ставляться перед прізвищем (К. Ушинський, а не Ушинський К.).

Діловий і конкретний характер опису явищ, які вивчаються, майже повністю виключає емоційно забарвлені слова та вигуки. Так, експерименти

описуються звичайно за допомогою особових дієслівних форм на -но і -то (одержано, вирішено, проаналізовано та ін.). Стил ь писемної наукової мови – це безособовий монолог. Тому виклад звичайно ведеться від третьої особи.

Стало неписаним правилом у роботі замість «я» використовувати «ми». Ставши фактом наукової мови, займенник «ми» зумовив низку нових похідних словосполучень, наприклад, «на нашу думку». Проте нагромадження в тексті займенника «ми» справляє малоприємне враження. Тому автори наукових праць використовують й інші звороти без цього займенника, зокрема конструкції з неозначено-особовими реченнями. Аналогічну функцію виконує речення з безособовими діє прислівними формами на -но і -то («Розроблено комплексний підхід до вивчення...»). Необхідно враховувати загальноприйняті умовні скорочення: а) після перерахування (та ін. – та інше, і т. д. – і так далі, і т. п. – і тому подібне); б) при покликаннях (див. – дивись); в) при позначенні цифрами століть і років (ст. – століття, р. – рік, рр. – роки).

Додаток К

Типові помилки при написанні кваліфікаційної роботи

- ✓ Зміст роботи не відповідає темі.
- ✓ Виклад тексту роботи не відповідає плану й зведено до набору непов'язаних між собою окремих положень, фактів.
- ✓ Мета дослідження не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно й не відбиває специфіки об'єкта й предмета дослідження.
- ✓ Аналітичний огляд наукових публікацій з теми роботи має форму звичайного переліку прізвищ і не відбиває рівня та аспектів дослідження проблеми.
- ✓ Змістовне наповнення розділів виконаної курсової роботи не пов'язано з їхніми назвами.
- ✓ Дослідник не виявив самостійності і творчості в дослідженні обраної проблеми.
- ✓ Кінцевий результат не відповідає меті дослідження, висновки не відповідають поставленим завданням.
- ✓ Декларативність, слабка аргументованість пропонованих положень та висновків. Наведення цитат без зв'язку із текстом викладу.
- ✓ Зайве цитування. Заповнення сторінок курсової роботи численними цитатами. Треба намагатися формулювати думки своїми словами, а там, де в цьому є необхідність, підтверджувати їх цитатами, виділяючи чужі думки лапками. У цьому випадку цитата – опора на авторитет мислителя, ученого.
- ✓ У дослідженні взагалі відсутні висновки.
- ✓ У роботі немає покликань на першоджерела або вказані не ті, з яких використано матеріал.
- ✓ Бібліографічний опис джерел у списку використаної літератури наведено довільно, без дотримання відповідних вимог.
- ✓ Обсяг та оформлення роботи не відповідають вимогам, вона має орфографічні, пунктуаційні помилки, а також стилістичні недоречності.
- ✓ Стиль викладу не відповідає вимогам наукового тексту, використовуються довгі, заплутані речення, частовживані інформаційні штампи.
- ✓ Подані в тексті таблиці, схеми не проаналізовано.

Додаток Л
Скрипт-сценарій мультимедійної презентації кваліфікаційної роботи

Вельмишановний голову!

Шановні члени екзаменаційної комісії, шановні присутні !

Слайд 1

Вашій увазі пропонуються результати дослідження на тему: «Організаційно-педагогічні умови громадянського виховання учнів закладу загальної середньої освіти»

Слайд 2 Актуальність дослідження обумовлюється недостатньою розробленістю проблем розробки й упровадження системи громадянського виховання в загальноосвітніх школах, нагальною потребою в пошуку засобів, що дозволяють педагогам ефективно визначати джерела утруднень у вихованні громадянськості, обирати найбільш конструктивні шляхи подолання труднощів і адекватно діяти в конкретних педагогічних ситуаціях.

Слайд 3. Відповідно до об'єкту, предмету й мети було визначено завдання дослідження, представлені на слайді.

Дозвольте не зупинятися далі на науковому апараті, а перейти до висвітлення основних результатів дослідження.

Слайд 4. У відповідності до першого завдання дослідження на основі вивчення наукової літератури нами було визначено базові поняття дослідження.

Поняття «громадянське виховання» визначено як багатоаспектний процес формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, що надає людині можливість відчувати себе морально, соціально, політико, юридично дієздатною та захищеною.

Слайд 5. Розкрито сутність громадянської компетентності як результату громадянського виховання. Вона розуміється науковцями як сукупність освітніх елементів, що складається з сукупності знань, умінь, навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань особистості, які допомагають людині усвідомити своє місце в суспільстві, обов'язок і відповідальність перед співвітчизниками, батьківщиною і державою. За основу взято висновок О.Пометун, щодо ціннісного, діяльнісного та процесуального компонентів як складових структури громадянської компетентності школяра.

Слайд 6. Проаналізовано основні нормативні документи, що лежать в основі організації та здійснення громадянського виховання в загальноосвітньому навчальному закладі (Закони України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», «Національна доктрина розвитку освіти», «Концепцію громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності», «Концепцію національно-патріотичного виховання молоді», Проект «Концепція нової української школи»). Визначено зміст, завдання та принципи громадянського виховання учнівської молоді у відповідності до цих документів.

Слайд 7. У відповідності до другого завдання дослідження визначено складники системи громадянського виховання в загальноосвітній школі.

Громадянське виховання в загальноосвітньому навчальному закладі розглянуто як систему, що містить у собі цільовий, процесуально-змістовий та результативний компоненти.

Зазначено, що громадянське виховання в школі здійснюється у єдності таких форм: навчальний предмет, міжпредметна форма діяльності в рамках освітнянського простору, організація позакласної та позашкільної діяльності (виховання), організація шкільного життя, що сприяє демократичній поведінці. Розкрито сутність кожного з компонентів.

Слайд 8. Визначено організаційно-педагогічні умови здійснення громадянського виховання в загальноосвітній. Розкрито технологію здійснення громадянського виховання в загальноосвітній школі як комплекс специфічних методів та форм. Громадянська спрямованість навчально-виховного процесу дає можливість реально впливати на становлення конкретних життєвих компетентностей учнівської молоді як на уроці, так і в позакласній діяльності, розширює діапазон виявлення його здібностей, збільшує можливість кожного випускника школи зайняти гідне становище у суспільстві та виявити свою свідому громадянську активність.

Слайд 9. У відповідності до третього завдання дослідження нами було експериментально перевірено організаційно-педагогічні умови громадянського виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів прикладі ЗОШ I-III ступенів № 25 м. Маріуполя. В анкетуванні брали участь 93 учня 9-11 класів та 28 педагогів. Зупинимось на деяких результатах діагностики.

Як видно на слайді, 72,7% дітей на запитання «Хто я такий» відповіли – «Громадянин України».

Слайд 10. 75,8% учнів задоволені тим, що живуть в Україні. Відсоток незадоволених – низький (3,3%).

Слайд 11. Так само високо учні оцінили необхідність знання для кожного громадянина конституції та нормативних документів, знання своєї історії та володіння державною мовою.

Слайд 12. Більше 90% учнів відповіли, що цікавляться подіями життя своєї країни. Так само високим є показник відповідей на запитання «Що ви відчуваєте, коли чуєте гімн?» 80% дітей відповіли, що відчувають гордість. Здійснена педагогічна діагностика дозволила зробити наступні висновки. Отже, результати діагностики засвідчили, що учні мають високий рівень громадянської вихованості. Таким чином гіпотезу дослідження підтверджено.

Однак, за результатами тестування серед педагогів більшість з них має середній рівень сформованості громадянської свідомості, що актуалізує необхідність удосконалення методичної роботи в навчальному закладі, здійснення заходів щодо забезпечення розвитку громадянської самосвідомості педагогів.

Слайд 13. З цією метою нами розроблено методичний супровід організації та здійснення громадянського виховання, який представлено у додатку до кваліфікаційної роботи.

Таким чином усі завдання дослідження виконано.

Дякуємо за увагу!

Додаток М

Глосарій до кваліфікаційної роботи

Абстрагування (від лат. abstrahere – відволікання) – це уявне відвернення від неістотних, другорядних ознак предметів і явищ, зв'язків і відношень між ними та виділення кількох сторін, які цікавлять дослідника.

Актуальність теми – важливість, суттєве значення, відповідність теми дослідження сучасним потребам певної галузі науки та перспективам її розвитку, практичним завданням відповідної сфери діяльності.

Алгоритм – сукупність операцій, що виконуються в певному, чітко встановленому порядку.

Алфавітний каталог – каталог, який будується в чіткій послідовності букв алфавіту.

Аналіз (гр. analysis – розкладення) – метод дослідження, сутність якого полягає в тому, що предмет дослідження розчленовується на складові частини й кожна із цих частин досліджується окремо.

Аналогія (гр. analodgia – відповідність) – це метод наукового пізнання, за допомогою якого досягаються знання про одні предмети чи явища на підставі їхньої схожості з іншими.

Анкета – перелік питань з певної теми, на які повинні дати відповідь учасники анкетування.

Анотація – стислий коментар чи пояснення щодо документа чи його змісту, а іноді навіть його короткий опис, що додається, зазвичай у вигляді примітки після бібліографічного опису документа.

Аргумент – положення, яке використовується для доведення тези.

Аргументація – це обґрунтоване підтвердження або спростування чогось, наприклад за допомогою доказів і фактів.

Бази даних – упорядкований набір логічно взаємопов'язаних даних, що зберігаються та використовується спільно, та призначений для задоволення інформаційних потреб користувачів.

Бібліографічне посилання – сукупність бібліографічних відомостей про цитований, розглядуваний або згадуваний у тексті документа інший документ, необхідних і достатніх для його загальної характеристики, ідентифікації та пошуку.

Брошури – твори друку обсягом від 5 до 48 сторінок.

Генезис – процес утворення та становлення будь-якого природного або соціального явища.

Гіпотеза – наукове припущення, що висувається для пояснення будь-якого явища й потребує перевірки на досліді та теоретичного обґрунтування для того, щоб стати достовірною науковою теорією.

Дедуція (лат. deductio – виведення) – це метод пізнання, за допомогою

якого часткові положення виводяться із загальних, тобто це метод переходу від загальних уявлень до часткових.

Документ – матеріальний об'єкт, що містить зафіксовану інформацію для її збереження й використання в науці й практиці.

Експеримент – загальнонауковий метод отримання нових знань про причинно-наслідкові відношення між явищами та процесами в умовах, які контролюють і керують дослідники.

Експеримент констатувальний – вид педагогічного експерименту, який проводиться на початковому етапі дослідження і спрямований на виявлення вихідного стану предмета дослідження, на встановлення реального стану справ.

Експеримент формувальний – вид педагогічного експерименту, який спрямовано на перевірку гіпотези дослідження, передбачає виокремлення контрольних та експериментальних груп.

Емпіричний опис – фіксація засобами природної або штучної мови відомостей про об'єкти, дані спостереження.

Емпіричний рівень пізнання – спостереження й дослідження конкретних явищ, експеримент, а також групування, класифікація та опис результатів дослідження й експерименту, упровадження їх у практичну діяльність людей. Завдання дослідження – це конкретна ситуація, яка потребує свого перетворення для досягнення певної мети.

Закони – необхідні стійкі відношення між явищами в природі й суспільстві, які повторюються.

Знання – перетворений практикою результат пізнання дійсності.

Індукція (лат. *inductio* – наведення) – умовивід від часткового до загального, від окремих фактів до узагальнень, коли на основі знань про частини предметів класу робиться висновок про клас загалом.

Інтерв'ю – один з основних видів опитування, який використовує безпосередню взаємодію між дослідником і респондентом відповідно до поставленої мети.

Інтерпретація – тлумачення, роз'яснення, розкриття змісту явища, яке сприяє його розумінню.

Категорії – найбільш загальні й фундаментальні поняття, які відображають суттєві зв'язки дійсності.

Класифікація об'єктів дослідження – поділ різних явищ, предметів за певними ознаками з метою їх вивчення та наукового узагальнення. Книги – неперіодичні багатосторінкові твори друку обсягом понад 48 сторінок друкарського друку.

Компіляція – написання твору на підставі чужих матеріалів без самостійного дослідження й опрацювання джерел.

Концепція наукова – система поглядів, теоретичних положень, основних думок щодо об'єкта дослідження, які об'єднані певною головною ідеєю.

Критерії – це підстава й підґрунтя для оцінки, визначення або класифікації явища.

Логіка дослідження – правила, процедура, структура та етапи дослідження.

Мета дослідження – це обґрунтоване уявлення про кінцеві або проміжні результати пошуку.

Метод (гр. – шлях дослідження чи пізнання) – спосіб організації практичного й теоретичного освоєння дійсності, зумовлений закономірностями розвитку об'єкта.

Методологія – учення про методи пізнання, сукупність методів, використовуваних у науці; система принципів та способів організації й побудови теоретичної та практичної діяльності.

Моделювання (лат. *modulus* – міра, взірць) – це метод наукового пізнання, який полягає в заміні об'єкта, що вивчається, його моделлю, за якою визначають, або уточнюють характеристики оригіналу.

Монографія – наукова праця у вигляді книги, яка містить повне або поглиблене дослідження однієї проблеми чи теми, що належить одному або кільком авторам.

Наука – динамічна система знань, яка розкриває нові явища в суспільстві й природі з метою використання їх у практичній діяльності людей.

Наукове дослідження – цілеспрямований процес виробництва нових знань, які розкривають нові явища в суспільстві й природі для використання їх у практичній діяльності людей.

Наукова концепція – система поглядів, теоретичних положень, основних думок щодо об'єкта дослідження, які об'єднані певною головною ідеєю

Науковий результат — нове знання, здобуте в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях наукової інформації у формі наукового звіту, наукової праці, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття тощо.

Науковий факт – подія чи явище, яке є основою для висновку або підтвердження. Він є елементом, який у сукупності з іншими становить основу наукового знання, відбиває об'єктивні властивості явищ та процесів.

Об'єкт дослідження – частина дослідження, на яку спрямовано процес наукового пізнання, вивчення або перетворення з використанням наукових методів.

Парадигма педагогічна (гр. *paradeigma* – приклад, взірць) – сукупність науково-теоретичних, методологічних настанов, що прийняті науковим педагогічним співтовариством на певному етапі розвитку педагогічної науки й практики.

Плагіат (крадіжка) – видавання чужих творів за свої або незаконне опублікування чужого твору під своїм ім'ям.

План – стисла програма викладу або дослідження. Показник – ознака, завдяки якій можна судити про досягнення в розвитку процесу чи явища, які вивчаються.

Поняття – думки, у яких узагальнюються й відокремлюються предмети якогось класу (виду) за певними загальними ознаками.

Предмет дослідження – теоретичне відтворення об'єктивної дійсності, тих суттєвих зв'язків і відношень, які підлягають безпосередньому вивченню в науковому дослідженні, є головними й визначальними для цієї наукової роботи.

Прикладні наукові дослідження – наукова й науково-технічна діяльність, спрямована на одержання й використання знань для практичних цілей.

Принцип – вихідне положення; керівна ідея; провідне правило діяльності.

Проблема наукова – сукупність нових діалектично складних теоретичних або практичних питань, які суперечать існуючим знанням або прикладним методам у цій науці й потребують вирішення за допомогою наукового дослідження.

Реферат – це вторинний документ, результат аналітико-синтетичного опрацювання інформації, поданий у вигляді короткого викладу змісту первинного документа (усього твору або його частини), включаючи основні фактичні дані й висновки з метою ознайомлення із сутнісними акцентами первинного документа.

Реферативний огляд – узагальнена характеристика кількох джерел (первинних документів) з однієї теми, проблеми, галузі знань. Він допомагає дослідникові сформулювати уявлення про повноту та зміст підходів до досліджуваного ним об'єкта.

Рецензія – критичний огляд і оцінка, відгук на науковий твір.

Рівень – це ступінь розвитку якості, величина розвитку значущості чогось.

Синтез (гр. synthesis – з'єднання) – цей метод дослідження є протилежним до аналізу, і він дозволяє здійснювати об'єднання елементів (частин) об'єкта, який був розчленований у процесі аналізу, установлюючи зв'язки між частинами й даючи можливість пізнати об'єкт дослідження як єдине ціле.

Теза – положення, що стисло викладає яку-небудь ідею або провідну думку книги, доповіді, лекції.

Теорія – вчення, система ідей, поглядів, положень, тверджень, спрямованих на тлумачення того чи іншого явища. Це не безпосереднє, а ідеалізоване відображення дійсності. Теорію розглядають як сукупність узагальнюючих положень, що утворюють науку або її розділ. Вона виступає як форма синтетичного знання, в межах якого окремі поняття, гіпотези і закони втрачають колишню автономність і перетворюються на елементи цілісної системи

Формалізація – метод вивчення різноманітних об'єктів шляхом відображення їхньої структури в знаковій формі за допомогою штучних мов, наприклад, мовою математики

Фундаментальні наукові дослідження – наукова теоретична та (або) експериментальна діяльність, спрямована на здобуття нових знань про закономірності розвитку та взаємозв'язку природи, суспільства, людини.

Цитата – буквальна, дослівна виписка з якого-небудь тексту з позначенням джерела.